

УДК 336.77:336.6
JEL H52, I28

О. І. Коркуна

кандидат економічних наук, доцент кафедри готельного
ресторанного бізнесу Львівського державного університету
фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів
e-mail: grafskayaorislava@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8134-3771>

І. І. Коркуна

кандидат економічних наук, доцент, Заслужений економіст
України, доцент кафедри економіки та менеджменту
Львівського державного університету фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів
e-mail: korkuna@lbi.wubn.net
<https://orcid.org/0000-0002-8203-5412>

О. Я. Цільник

директор ПП «Укрзахідпостач», м. Львів
e-mail: oleg.c28@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3875-7098>

**СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ЗАПОРУКА
СТАБІЛЬНОСТІ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

У статті охарактеризовано роль дуальної системи освіти в підвищенні якості кадрового потенціалу. Досліджено особливості розвитку дуальної системи навчання в деяких країнах світу. Визначено зв'язок теорії та практики у підготовці висококваліфікованого фахівця. Окреслено шляхи впровадження дуальної освіти у навчальних закладах України та визначено заходи, які необхідно провести на законодавчому рівні. Розглянуто фактори впливу дуальної освіти на міграційні процеси в Україні. Обґрунтовано необхідність запровадження нових підходів в організації підготовки фахівців на основі соціального партнерства підприємств і навчальних закладів. Запропоновано схему дуального навчання в Україні.

Ключові слова: дуальна освіта, дуальна система, вищі навчальні заклади, кадровий потенціал, навчання.

**Korkuna O., Korkuna I., Tsilnyk O. CURRENT DEVELOPMENT PROCESSES OF DUAL EDUCATION:
THE KEY TO STAFF CAPACITY SUSTAINABILITY**

Modern education requires new technologies, forms and innovations able to provide high quality of specialists' preparation. Educational establishments that prepare personnel try to take into account the requirements of producers in the course of personnel preparation and to adapt the content of educational programs and plans of specialists' training to innovative processes occurring in industries. There is a range of unsolved problems in organization and execution of students' practical training programs, which aggravate with complicated economic conditions the higher educational establishments operate in. Available legislative basis that regulates relations between higher educational establishments and enterprises, organizations and institutions regarding students' practice does not correspond to modern situation. Labour market dictates the need for the review of traditional approaches in the system of education. When business representatives hire staff, they are interested not in the format of graduates' «knowledge», but rather in their readiness for professional activity. Therefore, the major task is to improve the system of preparation of modern professionals and to provide successful adaptation of graduates to professional activity. To provide professionals it is necessary to introduce the dual educational system, where the schedule of educational process is divided by cycles of theoretical and practical trainings, which is the most efficient type of educational process organization. The paper aims to show the current condition of dual educational system in Ukraine and abroad and to define its impact on the improvement of staff capacity quality. The paper characterizes the role of dual educational system in the improvement of staff capacity quality. Peculiarities of the development of dual educational system in some counties are examined. The connection of theory and practice in the preparation of professionals is determined. The ways to introduce dual education in educational establishments of Ukraine and the measures in legislative field are outlined. The factors of dual education's impact on migration processes in Ukraine are examined. The need to introduce new approaches to organization of staff training based on social partnership of companies and educational establishments is emphasized. The system of dual education in Ukraine is suggested.

Keywords: dual education, dual system, higher educational establishments, staff capacity, training.

Постановка проблеми. Сучасна освіта вимагає нових освітніх технологій, форм та інновацій, здатних забезпечити високу якість підготовки фахівців. Навчальні заклади, що готують кадри, намагаються враховувати вимоги товаровиробників під час підготовки фахівців та адаптувати зміст навчальних

програм і планів підготовки фахівців до інноваційних процесів, що відбуваються в галузях. Існує низка невирішених проблем в організації і виконанні програм практичного навчання студентів, що загострюються внаслідок складних економічних умов, у яких опинилися вищі навчальні заклади. Не

відповідає сучасним вимогам наявна нормативна база, що регламентує взаємовідносини між вищими навчальними закладами і підприємствами, організаціями та установами щодо проведення практики студентів. Ринок праці диктує необхідність перегляду традиційних підходів у системі освіти. Під час приймання на роботу представники бізнесу цікавляться не стільки форматом «знань» випускників навчальних закладів, скільки їх готовністю до професійної діяльності. Отже, головне завдання – удосконалення системи підготовки сучасних висококваліфікованих фахівців і забезпечення успішної адаптації студентів-випускників до професійної діяльності. Тому для забезпечення висококваліфікованих фахівців є необхідним запровадження дуальної системою навчання, де графік освітнього процесу розподіляють за циклами теоретичного та практичного навчання, а це свідчить про те, що така організація освітнього процесу є найбільш ефективною.

Аналіз останніх досліджень. Питання впровадження дуальної освіти розкриваються в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема: Н. Абашкіної, І. Акімової, У. Бека, Х. Беннера, І. Бойчевської, В. Землянського, Я. Канакіна, В. Кларіна, В. Грайнерта, Г. Грунера, А. Келя, Г. Кершенштайнера, Є. Терещенкова та ін. Однак мало дослідженим залишається питання впливу дуальної освіти на кадровий потенціал загалом.

Мета статті полягає у висвітленні сучасного стану дуальної системи освіти в Україні та за кордоном і визначені її впливу на підвищення якості кадрового потенціалу.

Основні результати дослідження. Ріст економічних показників держави тісно пов'язаний з майбутнім процесом комплексного впровадження та розвитку всіх ланок суб'єктів господарської діяльності з використанням сучасних технологій, розширення сфери послуг, для балансування економічної та політичної стабільності, культурного розвитку, підвищення рівня життя, соціального забезпечення населення та отримання професійного рівня навчання. Тому виникає необхідність запровадження нових підходів в організації підготовки фахівців на основі соціального партнерства підприємств і навчальних закладів, одним з яких є впровадження дуальної системи освіти.

Термін «дуальна система» був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у ФРН – як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання. Тобто це подвійний вид освіти, при якій навчання осіб у закладах освіти проходить на підприємствах. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфер з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в межах організаційно-відмінних форм навчання [1].

Основне завдання впровадження елементів дуальної форми навчання – усунути основні недоліки традиційних форм і методів навчання майбутніх

кваліфікованих робітників, подолати розрив між теорією і практикою, освітою й виробництвом і підвищити якість підготовки кваліфікованих кадрів, ураховуючи вимоги роботодавців у межах нових організаційно-відмінних форм навчання [2].

Хоча засновником дуальної освіти вважають Німеччину, однак від неї цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни. Розглянувши детальніше історії формування такої системи у Німеччині, можна виділити три основні етапи її реалізації [3]:

- етап до 1969 р.;
- етап до 1999 р.;
- етап з 2000 р., що ознаменувався підписанням Болонської декларації.

На першому етапі в науці виникає термін «дуальна система», що означає поєднання практичної та теоретичної орієнтації академічного навчання, на перший план виходить зв'язок практики з теорією.

Другий етап – прийняття законів ВНЗ і їх створення на окремих територіях Німеччини [4]: федеральний уряд та Землі можуть співпрацювати в межах угод у галузі планування освіти та просування об'єктів і проектів наукових досліджень; федеральний уряд отримав частину компенсації за загальними принципами вищої освіти на конкуруючу законодавчу компенсацію для регулювання виплат і стипендій студентам.

Сьогодні у Німеччині діють програми навчання у різних галузях, найбільше в інженерії – 39%, економіці – 32% [3].

Суміжне навчання на виробництві дозволяє підготувати висококваліфіковані кадри. Виникає питання, чи не ризикують фірми тим, що висококваліфіковані фахівці можуть змінити місце роботи.

Відповідно до статистичних даних, понад 60% фахівців залишаються на своєму робочому місці. Такий досвід є у Австрії, Швеції, Канаді, Великобританії та багатьох інших країнах. Наприклад, у Великобританії на підтримку дуальної форми навчання планують до 2020 р. створити близько 3 млн робочих місць. Аналіз, проведений у Лондоні, показує, що вкладений 1 фунт стерлінгів у студента приносить прибуток 18 фунтів [3].

Дуальна форма навчання не може бути застосована до всіх спеціальностей, особливо результативно вона є у прикладних спеціальностях. Вона ефективна для галузевих навчальних закладів, що дозволяє використовувати сучасну матеріально-технічну базу роботодавців.

На третьому етапі вводиться дворівнева система вищої освіти, бакалавр, магістр.

В Україні є позитивні результати щодо дуальної форми навчання: бізнес працює з профтехучилищами, ліцеями, вкладає в їх інфраструктуру, але натомість отримує висококваліфікованих фахівців, які мають відпрацювати на підприємстві, що інвестувало в цей освітній проект.

Щодо системи освіти в Австрії, то процес формування дуальної системи також складається з кількох етапів.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

На першому етапі система освіти після закінчення початкової школи. Вибирався тип загальноосвітньої школи чи гімназії, де готували учнів до вступу у ВНЗ. На другому етапі – підліткам віком 14 років дозволяли переходити в гімназії (загальноосвітні, з науковим нахилом із спеціалізацією в галузі економіки), після чого вступали в австрійські ВНЗ. Третій етап – це запровадження певних реформ (дворівнева гімназійна система освіти). Четвертий етап – це вступ Австрії до ЄС, організації нового типу школи, запровадження нових навчальних програм у співпраці гімназії та ВНЗ (як досвід з Німеччини, Швеції, Швейцарії та інших країн) [5].

Суттю дуальної системи навчання в Австрії є надання переваги в навчальному процесі практичній частині за обраним фахом на підприємстві. Практичні знання дуже ціняться на ринку праці, і тому студент протягом чотирьох років навчання зобов'язаний працювати на підприємстві, оскільки за нього йде оплата згідно з дуальною угодою між ВНЗ і підприємством; після закінчення угоди він вільний, може йти на іншу роботу або вступати до ВНЗ. За такою формою навчання студент отримує знання, які необхідні для майбутньої професії.

Швейцарська система підготовки кваліфікованих робітників цікава тим, що вона як поєднує європейські цінності у підготовці та навчанні здобувачів освіти, так і використовує свої особливості (найбільш цікаві форми й методи організації навчального процесу).

Швейцарія є світовим лідером у сфері підготовки кваліфікованих робітників у галузі готельного бізнесу. У країні 12 державних університетів, де навчаються 90 тис. студентів. Високу цінність у світі мають дипломи у сфері економіки, права, банківської справи, менеджменту, лінгвістики, фізики, хімії, біології. Завдяки великому обсягу наукових досліджень і високому рівню викладання у Швейцарії є 120 коледжів, що готують висококваліфікованих здобувачів і пропонують широкий вибір спеціальностей, затребуваних на ринку праці, за дуальною формою навчання. Особливостями з реалізації принципів професійного навчання у Швейцарії є присутність трьох шарів освіти «*знання, розуміння, дія*». У межах дуальної програми студенти вивчають багато прикладних наук і отримують практичні навички у сфері комунікації, управління людськими ресурсами, фінансів, продажу і маркетингу, а також володіють значенням сучасної теорії і практики менеджменту. Швейцарська освіта має велике схвалення у світі, вона якісна та ґрунтовна, з широким вибором програм. Практично всі випускники працевлаштовані у провідних компаніях різних галузей по всьому світі [6].

Проаналізувавши досвід Німеччини, Австрії, Швейцарії, освіта в Україні має поєднувати всі позитивні сторони досвіду цих країн і провести відповідні реформи в освіті. Найголовнішим вектором у модернізації професійної та фахової вищої освіти в Україні є обґрунтування шляхів і механізмів підвищення престижу робітничих професій і професійної (професійно-технічної) освіти загалом. Важливим завданням модернізації освіти є

запровадження інноваційних форм професійної освіти і навчання: відкритого професійного навчання, дуального навчання, віртуальних підприємств і навчальних бізнес-центрів, господарств та організацій. Федерація роботодавців України заявляє про суттєву потребу висококваліфікованих кадрів і просить МОН України прискорити впровадження дуальної освіти в Україні, що змінить частково проблеми з безробіттям і працевлаштуванням студентів.

Підставами для впровадження елементів дуальної системи навчання в Україні є: Закон України «Про освіту»; Середньостроковий план пріоритетних дій уряду на період 2017-2020 рр., розділ III «Розвиток людського капіталу», підрозділ 8: «Модернізація професійно-технічної освіти»; наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 р. №298 «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників»; затверджена КМУ Концепція дуальної освіти, що має на меті об'єднати навчання та роботу для набуття певної кваліфікації.

Ця концепція дозволяє включитися роботодавцю в процес підготовки здобувачів освіти, а не перенавчати їх на виробництві, а також ефективно використовувати частковий і фінансовий ресурс учнів, закладів, роботодавців. Навчання за такою формою відбувається на основі договору між роботодавцем, ВНЗ і студентом, це дасть можливість здобувати освіту, отримати певні навички, ознайомитися з виробництвом, навчитися роботі на сучасному обладнанні з використанням новітніх технологій [7].

Це дозволить подавати проблему зношеності на 60-80% обладнання в закладах вищої професійної школи. Згідно з концепцією дуальних форм навчання, передбачається здобуття від 25% до 50% кредитів під час навчання не в аудиторному фонді, а на робочому місці. Роботодавець оцінює результати навчання здобувача освіти разом з закладом освіти. Вища освіта в Україні стає автономною, це означає, що навчальні заклади тепер мають думати, де знайти кошти на свій розвиток. Нова форма навчання створює симбіоз між освітянином і ринком праці. Компанії замовляють потрібних спеціалістів, а навчальні заклади готують їм фахівців. Студент одночасно здобуватиме освіту та досвід роботи на виробництві, причому отримуючи певну мотивацію. Така підготовка збільшує можливість здобувача освіти на подальше працевлаштування. Студент зобов'язаний почати свою трудову діяльність на цьому підприємстві. Таким чином формується система дуальної освіти (рис. 1).

Таким чином, дуальна освіта формується тоді, коли є потреба ринку у висококваліфікованих працівниках з умовою прогнозування на декілька років щодо попиту на певні спеціальності.

Дуальна система навчання має низку позитивних моментів: організація співпраці політиків, бізнесу, соціальних партнерів; розробка законодавчого підґрунтя для визнання національних стандартів якості професійної освіти; навчання учнів під час

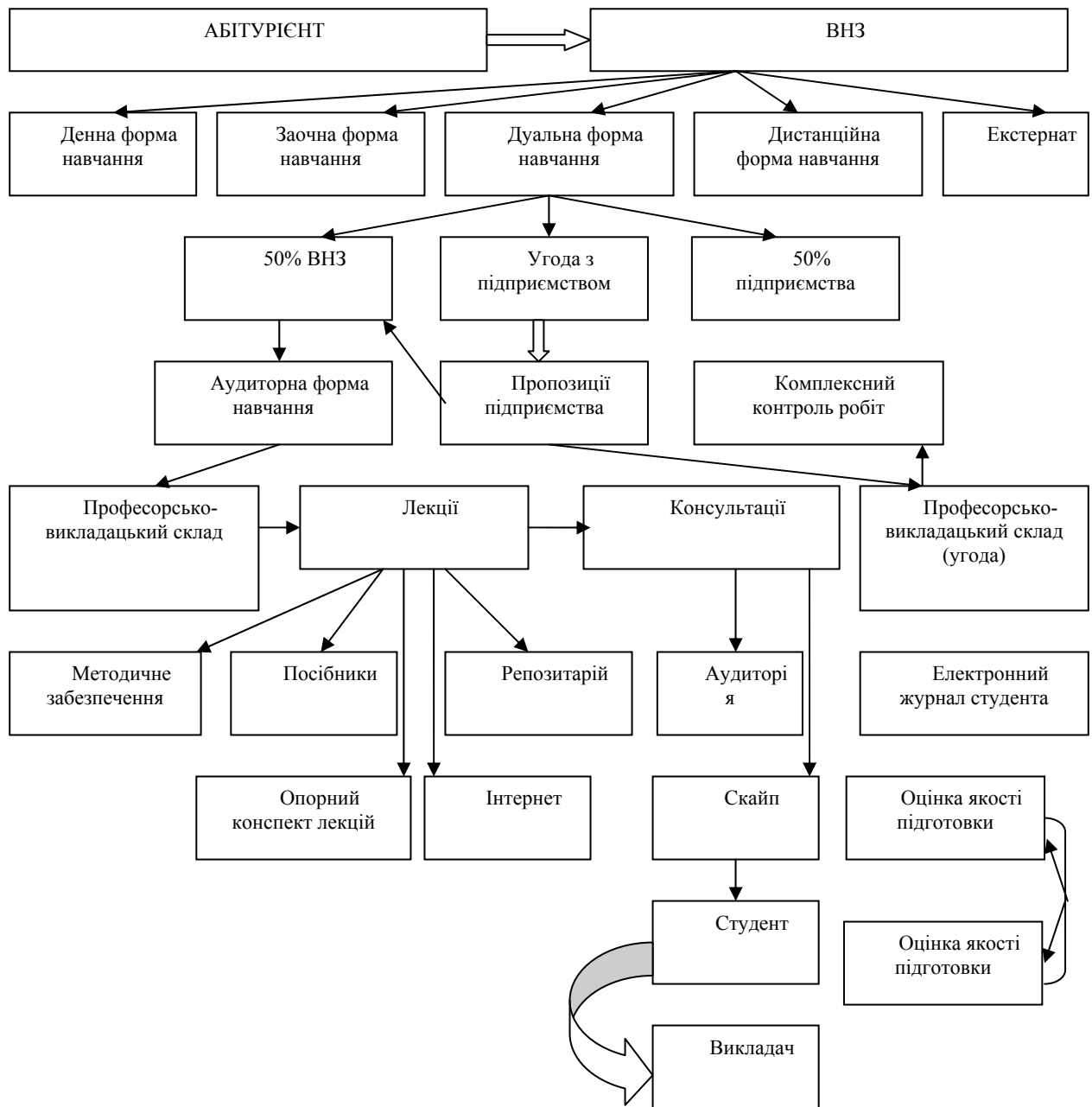

Рис. 1. Схема дуального навчання

Розроблено авторами.

трудої діяльності; залучення кваліфікованого персоналу з виробництва до педагогічної діяльності (інструктори, викладачі); здійснення інституційних досліджень і консультування (моніторинг якості надання освітніх послуг у сфері професійної освіти, оновлення освітніх стандартів); урахування конкретних запитів підприємств до змісту та якості професійної освіти.

Саме тому необхідно сприяти подальшому розвитку експорту елементів дуальної форми підготовки кваліфікованих кадрів і прискорити запровадження її елементів у систему професійної (професійно-технічної) освіти України.

На сьогодні в Україні відбувся перший випуск трьох експериментальних груп, який засвідчив позитивні результати впровадження елементів дуальної форми навчання: високий рівень

працевлаштування – до 97%, підвищення якості професійної підготовки на 12-17%, додаткові фінансові надходження – до 50 тис. грн у кожному ПТНЗ, зменшення витрат на комунальні послуги та витратні матеріали, більш стійка та взаємовигідна співпраця з роботодавцями [1].

До основних змін, які відбулися в організації навчально-виробничого процесу під час запровадження елементів дуальної форми навчання, належать: зміна співвідношення навчального часу: теоретичне навчання – 30%, виробниче навчання та виробнича практика – 70% навчальних годин; упровадження блочно-модульної побудови навчального процесу: опанування базового модуля на базі закладу освіти, а потім чергування: модуль теорії (1-2 тижні) на базі закладу професійної (професійно-технічної) освіти / модуль практики (4-8 тижнів) на

базі підприємств, установ, організацій; оцінювання результатів навчання – відповідно до реальних показників професійної підготовки, підтвердженої в умовах виробництва.

Що ж до перспективи впровадження дуальної форми навчання у 2017-2020 рр., то МОН України виділяє [1]:

- у 2017-2018 навчальному році розпочали впровадження елементів дуальної форми навчання 52 заклади професійної (професійно-технічної) освіти в 25 регіонах за 54 професіями;
- внесено зміни до змісту освіти та графіка навчально-виробничого процесу відповідно до запитів роботодавців, враховуючи вимоги державних стандартів з конкретних робітничих професій;
- розроблено 19 проектів освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу та блочно-модульної побудови навчального процесу;
- розпочато тісну співпрацю з роботодавцями для розширення кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти, переліку професій для впровадження елементів дуальної форми навчання у 2018-2019 н. р. у понад 100 закладів освіти та збільшення переліку робітничих професій, за якими здійснюється підготовка з елементами дуальної форми навчання.

Висновок. Проаналізувавши освітні напрями системи освіти в деяких країнах світу, бачимо, що для того, щоб зробити економіку країни конкурентоспроможною, необхідно мати достатню кількість висококваліфікованих фахівців, які мають відповідну професійну придатність. Тому сьогодні як ніколи необхідно реформувати систему освіти в частині методологій, створення навчальних програм нового покоління, проектування змісту професійної та вищої освіти на основі комплексного підходу та системи дуальної форми навчання. Оскільки цей процес підтримується на найвищому рівні в державі, то його потрібно прискорити і запровадити в якомога більшій кількості навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Дуальна освіта. *Міністерство освіти і науки України*: офіційний сайт. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita>
2. Бойчевська І. Дуальна система Німеччини. *Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Сумській області*: сайт. 04.2017. URL: <http://nmcpto.sumy.ua/wp-content/uploads/2017/04/Дуальна-система-Німеччини.pdf>
3. Вчитися на роботі: як працюватиме дуальна освіта в Україні. *Український інтерес*: сайт. 19.09.2018. URL: <https://uain.press/science/education/vchytysya-na-roboti-yak-zapratsyuye-dualna-osvita-v-ukrayini-943921>

4. Басюк М. П. Вплив передумов на формування сучасної дуальної системи вищої освіти Німеччини. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 4 (38). С. 92-98.

5. Хюфнер К. Управління та фінансування вищої освіти в Німеччині. *Вища школа*. 2005. № 6. С. 97-117.

6. Абашкіна Н. В. *Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині*: монографія. К.: Вища школа, 1998. 207 с.

7. Концепція підготовки фахівців у вищій освіті за дуальною системою: прийнята 19.09.2018 р. Кабінет Міністрів України: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/koncepciya-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti>

References

1. Dual'na osvita [Dual Education] (2018). *Ministry of Education and Science of Ukraine*: Official website. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ru/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita> [in Ukrainian].
2. Boychevska, I. (2017, Apr). Dual'na sistema Nimechchyny [The dual system of Germany]. *Educational and methodical center of vocational education in Sumy region*: Website. Retrieved from <http://nmcpto.sumy.ua/wp-content/uploads/2017/04/Downloadsystem-New.pdf> [in Ukrainian].
3. Vchytysya na roboti: yak pratsyuvatyme dual'na osvita v Ukraini [Study at work: how dual education in Ukraine will work] (2018, Sep 19). *Ukrainian interest*: Website. Retrieved from <https://uain.press/science/education/vchytysya-na-roboti-yak-zapratsyuye-dualna-osvita-v-ukrayini-943921> [in Ukrainian].
4. Basyuk, M. P. (2014). Vplyv peredumov na formuvannya suchasnoyi dual'noyi systemy vyshchoyi osvity Nimechchyny [The influence of prerequisites on the formation of a modern dual system of higher education in Germany]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4 (38), 92-98. [in Ukrainian].
5. Hüfner, K. (2005). Upravlinnya ta finansuvannya vyshchoyi osvity v Nimechchyni [Management and funding of higher education in Germany]. *Vyshcha shkola – High school*, 6, 97-117. [in Ukrainian].
6. Abashkina, N. V. (1998). Pryntsyipy rozvytku profesiynoyi osvity v Nimechchyni [Principles of vocational education development in Germany]. Kyiv: High school. [in Ukrainian].
7. Kontsepsiya pidhotovky fahivtsiv u vyshchiiy osviti za dual'noyu systemoyu [The concept of training specialists in higher education by the dual system] (2018). Adopted on 09.19.2018. *Cabinet of Ministers of Ukraine*: Official website. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ru/news/koncepciya-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti> [in Ukrainian].

Надійшло 05.09.2018 р.